
ХРОНІКА ТА ІНФОРМАЦІЯ

УДК 332.1

ІНТЕГРАТИВНА СКЛАДОВА СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

---

*Бавико О.Є. – к. політичних н.,
Міжнародний університет бізнесу і права*

Постановка проблеми. В умовах сучасних глобальних та локальних соціально-економічних трансформацій, нерівномірності економічного розвитку територій і соціальної диференціації розробникам та провідникам регіональної політики необхідно визначати нові методи і варіанти відповідей на складні виклики часу. Відсутність чіткої, загально визнаної стратегії подолання депресивного стану сучасної світогосподарської системи, який пояснюють тотальною нехваткою фінансових, матеріальних та природних ресурсів, капіталізацією всіх сфер діяльності суспільства, культивуванням політики розширеного попиту, і як наслідок, віртуалізацією вартості активів, має спричинити серйозний перетворюючий вплив на соціальні, ментальні, моральні, технологічні, економічні відносини між людьми, змусити не тільки окремі країни, але й території різного рівня більш активно реагувати на виникаючі проблеми.

Істотне місце у вирішенні цих проблем займає процес вироблення регіональної політики, основою якої повинні послужити парадигми інтеграції та координації у розвитку територій, наукової розробки законодавчих і економічних механізмів, підвищення соціальної відповідальності бізнесу при взаємодії з територіями.

В умовах України скоординований, соціально-орієнтований розвиток, а також стратегічний розвиток стають насущною проблемою. Аналіз існуючих планів і стратегій соціально-економічного розвитку як на рівні економіки в цілому, так і в регіонах показує, що вони ґрунтуються на теоретико-методологічних підходах, принципах і закономірностях ринкового господарства періоду вільної конкуренції або монополістичного капіталізму, тобто на ті, які були справедливими для ХІХ й першої половини ХХ століття, і в основі яких лежить побудова нового шляхом екстраполяції минулого в майбутнє, дослідження попиту абстрактного, а не конкретного споживача, орієнтація головним чином на матеріальні, а не на духовні цінності [1].

У той же час сучасний цивілізаційний підхід виходить із необхідності й можливості створення ефективного майбутнього, яке буде орієнтовано на розвиток людської особистості. За таких умов для визначення нових векторів взаємодії людей потрібні нові теоретичні конструкції стратегічного розвитку, у тому числі й на рівні окремих територій.

Сучасна економічна наука приділяє обмежену увагу теоретичним розробкам, що розкривають зміст, методи і спрямованість стратегій розвитку територій, які дозволили б забезпечити єдність економічних і морально-культурних підходів, усе ще знаходячись у межах посткласичних або ліберальних ринкових уявлень. Реальна модернізація економіки стає можливою за умови інтеграції ідей громадянського суспільства й партнерських відносин всіх суб'єктів соціально-економічної взаємодії. Необхідність визначення механізмів для здійснення реальної модернізації економіки й суспільства визначають актуальність запропонованого дослідження, яке полягає в розробці інтегративної складової політики стратегічного розвитку територій.

Стан вивчення проблеми. Раціональний розвиток регіонального простору став об'єктом досліджень в економічній науці з середини XIX століття (Й. Тюнен, В. Лаунхардт, В. Крісталлер, Д.І. Менделєєв). На початку XX століття окремі ідеї стратегічного розвитку територій висловлювалися в теорії розміщення промисловості (А. Вебер), а також розміщення продуктивних сил (В.І. Вернадський, А.Є. Ферсман).

У 50-х роках ідеї стратегічного розвитку розроблялися в теорії полюсів росту (Ф. Перру), у 60-80-х роках – у радянських розробках теорії й методології формування промислових вузлів (Ю.Г. Саушкін, А.Й. Демєнєв) і територіально-виробничих комплексів (А.Ю. Пробст, М.К. Бандман, О.М. Гладишев, В.П. Можин).

Важливою методологічною складовою стратегічного розвитку території є включення в нього проблеми знання, у тому числі когнітивного та розсіяного, і можливості його координації, а також особливостей формування економіки знань. Цим аспектам присвячені роботи Ф. Хайєка, М. Полані, М. Поппера, Ф. Махлупа, Т. Куна, И. Лакатоса, В.Л. Макарова, Є.В. Попова. У сучасний період зміст та спрямованість стратегічного розвитку багато в чому залежать від вибору людьми базових цінностей, які виступають іманентними детермінантами, що визначають характер діяльності людини [2]. Цей аспект вивчається такими новими дисциплінами, як економічна психологія й поведінкова економіка. Значний внесок у формування й розвиток цих наук внесли Г. Саймон, М. Аллі, А. Сен, Д. Канеман, В. Сміт, Дж. Акерлоф.

Разом з тим потрібні додаткові наукові розробки особливостей формування стратегій розвитку територій, що базуються на новому розумінні сучасної економіки, однією зі складових якої виступає кон'югативна інтеграція.

Завдання і методика дослідження. Метою представленої роботи є вироблення теоретичних підходів до нового розуміння сучасної території як простору розгортання системи людських знань і морально-культурних цінностей, визначення методологічних основ стратегічного розвитку територій, заснованого на кон'югативній інтеграції, що виникає в результаті реакції на сучасні соціально-економічні виклики, особливості координації розсіяного знання й трансформації морально-культурних цінностей.

Методологічну основу дослідження склали положення еволюційної, інституціональної, поведінкової економічних теорій, теорії систем, регіональної економіки, розвитку цивілізацій, етики та соціального партнерства.

Результати дослідження. В умовах постіндустріального розвитку феномен території необхідно розглядати не стільки як земний простір з певними кордонами, скільки як соціальне явище, що створюється людьми, які й надають їй індивідуальність.

Пов'язуючи територію з діяльністю людей, ми одержуємо середовище або простір розгортання системи їхніх знань і морально-культурних цінностей шляхом використання ними існуючих елементів національного багатства, а також відтворення й розвитку людського потенціалу. У такому розумінні територію можна визначити як сукупність різних потенціалів, вона являє собою живий соціально-економічний організм, який постійно оновлюється і саморозвивається. Особливої ваги набуває той факт, що процеси оновлення й розвитку наступають лише тоді, коли у членів просторового співтовариства пробуджується бажання здійснювати необхідні зміни.

Таке розуміння території приводить до висновку про те, що виклики й загрози її розвитку є наслідком не природних і кліматичних умов, вони виступають результатом впливу на неї внутрішніх і зовнішніх факторів, які породжуються людьми. Просторова структура може зруйнуватися внаслідок загострення сукупності міжособистісних, міжлітніх, міжгрупових, міжтериторіальних і міждержавних відносин людей, в основі яких лежать економічні інтереси й морально-культурні цінності.

У сучасний період на розвиток територій спричиняють активний вплив глобальні й локальні історичні виклики, які змінюють соціальні, ментальні, моральні, технологічні, економічні й інші відносини, що складаються між людьми.

Серед глобальних соціально-економічних викликів розвитку країни і її окремих територій можна виділити три основних.

По-перше, активізація процесів зміни цивілізацій. Стосовно сучасного періоду, головним змістом трансформації цивілізацій виступає перехід від індустріального до постіндустріального суспільства, опора на інновації та зміна цивілізаційних цінностей усього людства й окремих людей.

По-друге, проблема нестачі природних ресурсів. Вона виражається в появі зримого фізичного вичерпання непоновлюваних природних ресурсів (газу, залізної руди, міді, нікелю й т.д.) та істотного зменшення, яке загрожує перерости в нестачу поновлюваних природних ресурсів, у першу чергу лісів і води. Праві ті дослідники, які вважають, що якщо світ не зупиниться у своєму невтримному марнотратному споживанні, то його чекають катастрофічні наслідки, тому й необхідна зміна моделі світового розвитку.

По-третє, актуалізація впливу морально-етичних цінностей, які починають займати провідне місце в системі «моральність - закон». На початку XXI століття, об'єктивно назріває необхідність приведення змісту людських цінностей у відповідність до класичної гуманітарної парадигми, в основі якої переважає добро, співчуття, сумління, повага до особистості, до іншої людини, до її життя.

Серед історичних викликів, що стоять перед сучасною Україною особливу актуальність мають такі.

Перший - це необхідність національного самозбереження, у тому числі на рівні територіальних співтовариств. При цьому самозбереження не виступає альтернативою або антитезою, наприклад, західноєвропейської або якоїсь іншої цивілізації.

Другий - необхідність реального підвищення життєвого рівня основної маси населення. Зараз до так званого середнього класу відноситься 12-10% від загальної чисельності населення, у той же час за межею бідності перебуває близько 24% усього населення [3].

Одним із проявів сучасних історичних викликів є соціально-економічна нерівність територій. З одного боку, це природний процес, зумовлений міжтериторіа-

льним поділом праці, використанням переваг просторово-географічного положення й природно-сировинної бази. З іншого боку, його не слід сприймати як обов'язкове явище й закріплювати його, оскільки благополуччя людей повинне бути більш-менш рівним на всіх територіях, де вони проживають.

Третій серйозний виклик - необхідність створення економічних і правових механізмів, здатних розвинути у людей ініціативу й прагнення до оновлення й довгострокового інноваційного й енергозберігаючого господарювання. Цей виклик став настільки серйозним, що несвоєчасна реакція на нього може привести не просто «до втрати темпу», а до втрати можливості взагалі втримати Україну у межах сучасного індустріального розвитку.

Цивілізаційні зміни впливають на зміст світорозуміння. Сучасний етап характеризується переходом від системно-механістичного світорозуміння до системно-тектологічного, яке було обґрунтовано у працях О.О. Богданова «Тектологія: Загальна організаційна наука» [4], а також І. Пригожина та І. Стенгерс «Порядок з хаосу» [5].

Для системно-механістичного світорозуміння характерне ставлення до розвитку як досягнення більш високої спеціалізації й упорядкованості, що виключає появу збоїв (вони сприймаються як зовнішні впливи, що порушують точно вивірену роботу). Цілісність досягається кількісною повнотою набору різних спеціалізованих функцій.

З позицій системно-тектологічного розуміння світ являє собою різноманіття взаємодії різних природних складових. Будь-яка подія стає результатом їхнього проникнення один в одного – «кон'югація». За допомогою численних інгресійних ланцюжків ці складові впливають на хід різних подій. Але характер такого впливу не є вирішальним. Метою розвитку для такого світорозуміння є організація (гармонія), «доцільна єдність» комплексу взаємодій, що приводять до появи необхідного результату, незважаючи на хаотичні й мінливі зовнішні умови.

По своїй суті кон'югація, згідно з О.О. Богдановим, представляє собою поєднання комплексів. Але це не механічне поєднання, що веде до помноженого повторення старих форм, а поєднання, що несе в собі творчий початок. Поєднання комплексів неминуче веде до того, що нові форми мають комбіновані властивості (по спадковості від кожного комплексу), завдяки чому таке поєднання виявляється творчістю, створенням нових, таких, що не існували раніше, форм розвитку.

Екстраполюючи головні принципи тектології, які було покладено в основу сучасної концепції сталого розвитку в практику регіонального управління, можна стверджувати, що успішний розвиток територій можливий лише на основі спільних скоординованих дій людей, об'єднаних у владних, виробничих й суспільних структурах.

Тектологічна модель раціональної організації соціально-економічних систем дозволяє подолати методологічну кризу теорії і практики управління, яку пов'язують з неможливістю адекватного реагування на сучасні виклики. У концепції О.О. Богданова індивід виступає як суб'єкт планомірної організуючої діяльності, принцип співробітництва стає основним в організаційних відносинах, культура виступає основою управлінської системи, ідея ізоморфізму законів і принципів організації створює можливість їхнього усвідомленого формування і застосування.

Аналізуючи сучасні процеси розвитку регіонів України, можна виділити три основних моделі: 1) дотаційний розвиток, що відповідає стану обмеженого відтворення; 2) розвиток як самовиживання, що відповідає простому відтворенню, 3) бізнес-розвиток, модель, яка передбачає розширене відтворення. Однак у сучасних

умовах навіть території, яким властива третя модель, знаходяться у стані депресії. Існуючі моделі розвитку співвідносяться з індустріальним типом соціально-економічної організації. В умовах розвитку постіндустріального суспільства актуалізується потреба в побудові якісно нової моделі, що заснована на соціально-орієнтованому й скоординованому розвитку. Для неї повинні бути характерні вже не просто індустріально розвинені продуктивні сили, але такі, які відтворюються на інноваційній основі. Обов'язковим атрибутом такого розвитку повинне виступати існування громадянського суспільства, що у свою чергу являє собою суспільство інтелектуально розвинених людей.

Для ефективного розвитку в сучасних умовах необхідний перехід на новий рівень інтеграції. Від механічного об'єднання окремих процесів у ціле необхідно переходити до кон'югативної інтеграції, яка не містить прагнення до закінченості процесу, а визначає компромісну спрямованість дій, що виключає антагоністичні відносини. Така інтеграція приводить до створення матеріального або нематеріального результату людської праці, господарської діяльності, який відповідає бажаннями й очікуванням всіх учасників соціально-економічних процесів.

Економіка, заснована на кон'югативній інтеграції, орієнтується не на гроші, а на створення цінностей, необхідних людям. Таке розуміння економіки створює умови для визначення нової форми соціалізації суспільства і економіки. Тому вона, на нашу думку, може розглядатися у якості методологічної основи для сучасного етапу соціально-економічного розвитку регіонів України.

У науковому плані об'єктом кон'югативної інтеграції є соціально-економічна діяльність людей, які керуються рівною мірою економічними мотивами й морально-культурними нормами. Предметом виступають не відносини з приводу товарів і послуг, а відносини з приводу інтересів, бажань людей-членів співтовариства, що включають різні психологічні й соціальні фактори при виборі об'єктів виробництва і споживання. Тому кон'югативна інтеграція свої перетворення в першу чергу пов'язує зі змінами у свідомості людей з приводу способів та стилів поведінки і життєдіяльності.

Виходячи із традиційної структури соціальної взаємодії можна виділити три складових структурних елементи, що лежать в основі забезпечення компромісного сполучення інтересів індивідумів і суспільства.

По-перше, інтелектуально й культурно освічені люди, або людський капітал. Розвиток території має базуватися на новітніх досягненнях науки та соціально-економічних технологій.

По-друге, повноцінний розвиток економіки території обов'язково повинен включати наявність сектора реального виробництва для відтворення основного капіталу і майна населення, або матеріальний капітал.

По-третє, будь-якій територіальній економіці потрібний прогресивний сервісний сектор, оскільки в протилежному випадку виникне однобокий розвиток економіки території. У сервісний сектор включаються не тільки обслуговуючі виробництва, але і всі галузі, що не відносяться до матеріального сектора.

Кон'югативна інтеграція, поєднуючи людський, матеріальний і сервісний капітал, забезпечує не тільки нове розуміння національного багатства, але і його нову систему відтворення, що породжує додатковий кумулятивний ефект.

Перевага кон'югативної інтеграції полягає у тому, що вона надає можливість великій кількості територіальних інтересів не тільки шукати ефективні рішення на індивідуальному рівні, але й реалізовувати свої переваги на основі компромісів в інтересах всієї території.

Здійснення регіональної політики, заснованої на кон'югативній інтеграції, передбачає дотримання ряду принципів. Особливу вагу має визначення території як простору розгортання системи людських знань і морально-культурних цінностей. Виходячи з такого розуміння, важливо проводити аналіз соціально-економічного розвитку території, керуючись принципом єдності економічних і морально-культурних підходів. Також використовується принцип кумулятивності й синергізму. Поняття синергізму в цьому випадку одержує нове звучання. Воно починає відображати не просто більшу ефективність (сукупний ефект), що виникає в результаті взаємодії (злиття, сполучення) систем, а добровільне, взаємовигідне й скоординоване співробітництво всіх суб'єктів соціально-економічних процесів, що приносить загальне благополуччя.

Кон'югативна інтеграція тісно примикає до поняття соціоекономіки в тій частині, що стосується ролі довіри, етики й людського достоїнства в бізнесі й суспільстві, але не ототожнюється з нею. Вона будується не на вимогах моралі, обов'язку, справедливості, а враховує їх як складові елементи ринкового розвитку. Вона не підкоряє економіку моралі, а поєднує те й інше в якості рівноправних рушійних сил, що розвертають свої дії в умовах реального добровільного обміну.

Основою кон'югативної інтеграції є процес координації розсіяного знання. В економічній науці концепція розсіяного знання була висунута Нобелівським лауреатом з економіки Ф. Хайеком у статті «Економічна теорія й знання», а потім розвинена в роботі «Використання знання в суспільстві». Суть концепції Ф. Хайека полягає в тому, що наявне в суспільстві знання являє собою нескінченну розмаїтість уявлень, фактів і думок про стан попиту та пропозиції, які часто є суперечливими. Це знання не існує в якому-небудь завершеному і явно вираженому вигляді, воно розсіяно між індивідами й через них існує [6].

Ф. Хайек зводить розсіяне знання до економічного знання як знання про ринок («знання значимих фактів») і на його основі показує особливості дії економічних агентів при прийнятті ними господарських рішень. Кон'югативна інтеграція поєднує відособлене знання всіх учасників суспільного виробництва й суспільної діяльності як фізичних, так і юридичних осіб, а також будь-якої структурної одиниці, що приймає участь у соціально-економічних процесах.

Знання людей різноманітні й багатогранні. У той же час вони об'єктивно групуються та створюють різні види знань, які взаємно проникають та існують не тільки паралельно, але й взаємозалежно, функціонально переплітаючись між собою.

Першу сферу розсіяного знання представляє знання окремих суб'єктів (фізичних і юридичних осіб, а також будь-якої структурної одиниці), або індивідуальні знання. Воно виступає як часткове, фрагментарне знання й належить винятково своєму носію. Таке розсіяне знання, на думку Ф. Хайека, реалізується через ринок, який представляє собою інформаційний пристрій, механізм виявлення, передачі і взаємного узгодження знань, які розсіяно у суспільстві.

Другу сферу, як ми вважаємо, утворюють масові знання про всю систему людської життєдіяльності. Групуючись і переплітаючись, ці знання формують сукупне знання людського суспільства (локального співтовариства) як хаотичну, але стійку структуру. Сукупне знання – це спільне знання, тому воно належить усьому суспільству (локальному співтовариству) та реалізується ринковими методами з використанням елементів узгодження дій.

Третя сфера – це скоординоване знання. Воно виникає в результаті цілеспрямованої й свідомої діяльності по забезпеченню власних інтересів, але для досяг-

нення цієї мети необхідно постійно йти на взаємні компроміси. Скоординоване знання вирішує питання більш високого порядку. У його природі закладений соціальний елемент.

До носіїв розсіяного знання у межах окремих територій відносяться: наймані робітники, незайняте населення, власники підприємств, вищі й середні менеджери приватних фірм, громадські організації, наука і освіта, державні адміністрації і органи місцевого самоврядування.

Регіональна політика, заснована на кон'югативній інтеграції координує процеси виробничого, культурного, освітнього, інформаційного характеру, перетворюючи розвиток території в цілеспрямований процес, не обмежений задоволенням лише матеріальних потреб людей, а розширений до масштабів формування відносин громадянського суспільства.

Творче поєднання комплексів лежить в основі кон'югативної інтеграції – добровільної та цілеспрямованої взаємодії господарюючих, владних, суспільних та інших суб'єктів, що функціонують на території й породжують у ході творчого використання системи факторів, умов і відносин нові підходи, цілі, завдання й основні напрями розвитку території.

У процесі поєднання діяльності територіальних суб'єктів можуть формуватися два варіанти (моделі) кон'югативної інтеграції, що ведуть до виникнення інтегративної економіки (рис. 1).

Перший варіант – вертикальна кон'югація, коли взаємозв'язки у діяльності суб'єктів території розвиваються за координуючої ролі органів влади. В економіці України історично вертикальна кон'югація виступала у вигляді територіально-виробничих комплексів. Другий варіант – горизонтальна кон'югація, коли взаємозв'язки розвиваються під впливом домінуючих підприємств, навколо яких і на базі яких складається система виробництва продукції (товарів, послуг). Горизонтальна кон'югація служить базою для розвитку промислових вузлів і виробничих кластерів.

Головною відмінністю кон'югативної інтеграції є те, що вона включає процес (процедуру) виникнення нових економічних форм, формує майбутнє.

Однак спрямованість майбутнього розвитку території залежить не від самого факту кон'югативної інтеграції, а від співвідношення сил суб'єктів, які беруть участь у кон'югації, це визначає ефективний або руйнівний характер виникаючих форм.

Стосовно економічної самоорганізації? це означає, що в ході кон'югативної інтеграції можуть виникнути економічні форми, які сприяють поліпшенню економічного розвитку, або такі, які будуть паразитувати на економічному організмі, приводити його в стан розбалансованості, деструкції, що приведе до переродження самої кон'югативної інтеграції в явище монополізму або хаосу.

Здійснення політики регіонального розвитку? заснованої на принципах кон'югативної інтеграції передбачає визначення території як простору розгортання системи людських знань і морально-культурних цінностей.

Методологія кон'югативної інтеграції розглядає розвиток територій як процес об'єднання знань територіальних суб'єктів про ефективний довгостроковий розвиток території та перетворення цих знань у практику скоординованих дій на основі добровільності й соціальної орієнтованості.

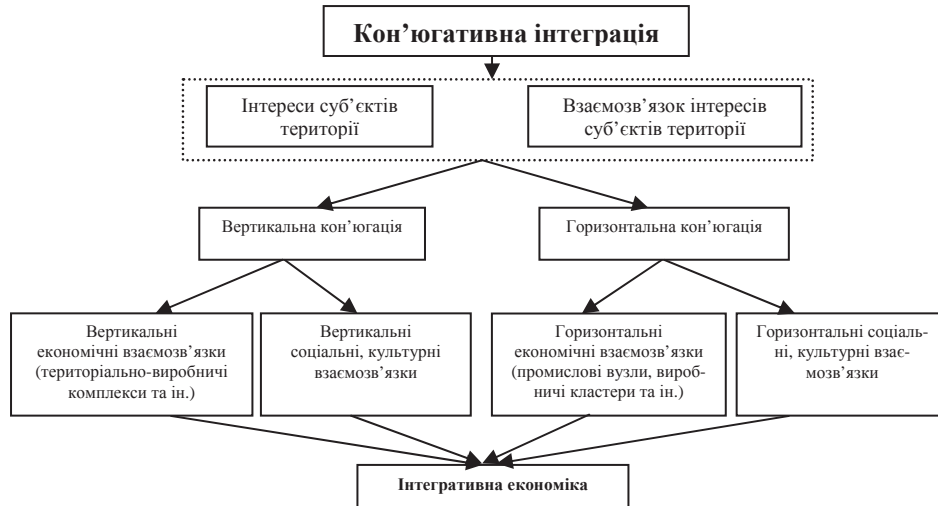

Рисунок 1. Модель кон'югативної інтеграції

Критерієм ефективності стратегічного розвитку територій має виступати ріст рівня життя населення. Розвиток території може бути ефективним за умов, коли компромісні соціально-орієнтовані й скоординовані дії починають відповідати економічним, соціальним і морально-культурним інтересам економічно й соціально активного населення. Якщо ж цього не відбувається, то в дію вступає ефект «невидимої ноги» і люди переміщуються в більш сприятливі ареали.

Основою механізму кон'югативної інтеграції повинен стати підхід, орієнтований на людину, тобто, не обмежуючись вирішенням питань задоволення матеріальних потреб людей, необхідно забезпечувати активне формування відносин громадянського суспільства.

Висновки та пропозиції. Депресивний стан сучасної економіки, у тому числі й на мезорівні, відсутність ефективних механізмів його подолання, що є загально-визнаним фактом, наочно вказує на те, що існуюча модель управління соціально-економічним розвитком знаходиться у стані методологічної кризи. В основу стратегічного розвитку територій, на нашу думку, мають бути покладені принципи кон'югативної інтеграції – добровільної та цілеспрямованої взаємодії господарюючих, владних, суспільних та інших суб'єктів, що функціонують на території й породжують у ході творчого використання системи факторів, умов і відносин нові підходи, цілі, завдання й основні напрями розвитку території.

Здійснення регіональної політики заснованої на кон'югативній інтеграції передбачає визначення території як простору розгортання системи людських знань і морально-культурних цінностей. Вимоги моралі, обов'язку, справедливості повинні враховуватися як складові елементи ринкового розвитку. Кон'югативна інтеграція передбачає необхідність приведення змісту пріоритетів соціально-економічного розвитку у відповідність до класичної гуманітарної парадигми.

Політика стратегічного розвитку регіону, заснована на кон'югативній інтеграції має ґрунтуватися на таких організаційно-виробничих вимогах:

1. Стратегічний розвиток території (мета, завдання, напрям розвитку, механізм реалізації) повинен визначатися, розроблятися, формулюватися й підтримува-

тися вищим керівництвом території. Якщо імпульс з боку влади слабне або взагалі відсутній, то зникає й сам процес.

2. Реалізація стратегічного розвитку території передбачає участь працівників усіх рівнів і структур, що функціонують на території.

3. Необхідність та зміст стратегічного розвитку території повинні обґрунтуватися серйозними дослідженнями й фактичними даними.

4. Щоб ефективно здійснювати стратегічний розвиток території, необхідно правильно визначити внутрішні сильні й слабкі сторони території, а також зовнішні можливості й небезпеки.

5. Стратегічний розвиток території повинен бути гнучким, щоб при необхідності можна було здійснити його модифікацію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Стратегія економічного і соціального розвитку Херсонської області до 2015 року. <http://www.oblrada.ks.ua>
2. Бавико О.Є. Центр Разумкова. Дослідницький проект «Середній клас в Україні». <http://www.uceps.org>
3. Богданов А.А. Тектология: (Всеобщая организационная наука). В 2-х кн. Кн.1. М.: Экономика, 1989. 304 с.
4. Пригожин И, Стенгерс И. Порядок из хаоса. – М.: Эдиториал. УРСС, 2001. 468 с.
5. Хайек Ф. Сборник эссе – австрийская экономическая теория и идеал свободы. М.: Экономика, 2002. 345 с.

УДК 639.3

ДО ПИТАННЯ ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ "ВОДНІ БІОРЕСУРСИ ТА АКВАКУЛЬТУРА" ХЕРСОНЬКОГО ДЕРЖАВНОГО АГРАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Шевченко В. Ю. – к. с.-г. н., доцент,
Рачковський А. В. – асистент, Херсонський ДАУ

Постановка проблеми. Практична підготовка студентів є невід'ємною складовою формування фахівців вищого освітнього рівня, що закріплено у відповідних законодавчих актах [1]. На цій підставі розроблені та діють відповідні методичні вказівки та рекомендації [2-3]. Термін та спрямованість навчальних і технологічних (виробничих) практик визначено галузевими стандартами, базовими навчальними планами, які затверджено Міністерством освіти і науки України та Міністерством аграрної політики України, а також типовими програмами відповідних навчальних дисциплін, складові яких передбачають практичну підготовку. У процесі підготовки спеціалістів технологічного профілю взагалі та водних біоресурсів та аквакультури зокрема така підготовка набуває провідного значення, оскільки тільки власний досвід діяльності в реальних умовах виробництва дозволяє в повному обсязі підготуватися до майбутньої роботи на виробничому підприємстві.